

August D J A R M A T I

PSIHOLOGIJA PJESNIČKOG STVARANJA JERONIMA KORNERA

Ima nešto u pjesama Jeronima KORNERA, što nas sili na razmišljanje o tome, kako one nastaju i pod kakvim okolnostima se razvila u njemu klica pjesničkog talenta. To nešto, tako je snažno podvučeno, da mu niti jedna znatiželja ne može odoljeti. Zaista je čudnovata i fina istančanost instinkta nekih osoba, kojim osjećaju pravu istinu u svemu i onda, kada snaga hladne logike smalakše. Instinkt, kojim osjećaju svu realnost duhovnih svijetova i duhovnost onoga najmaterijalnijeg. Oni su kao živa voza između dva svijeta, jednoga, kojega se nazire na drugoga, kojega se vidi. Oni rone u ono najbitnije u stvarima i događajima kao osvijetljeni nerazjašnjenim svijetlom, koje prodire u najintimnije kutove velikih tajna. Naziru dušu u Stvarima, misao, koja je u stvari metnuta. Osjećaju je, a ne znaju izreći, ne mogu je rastvoriti i logički predočiti ili, ako su pjesnici, odijevaju je u kristal svoje inspiracije i predaju u ritmičkom ruhu laicima.

Zaista, svaka stvar kao da ima svoju dušu. Djeluje nesvjesno, a mi svjesno ili nesvjesno osjećamo njezino djelovanje. Iz stvari zrači kao fluid misao u nju utkana. Ona je slika okoline u kojoj je nastajala, raspoloženja iz kojih je nicala i svijeta u kojem je stvarana. Fini, istančani instinkt nazire i osjeća to najrealnije u stvarima, u materiji, tako pravilno, kako materijalisti ne mogu to ni naslućivati.

Mislim, da pjesme Jeronima Kornera, gledane s ove strane, dobivaju svoj naročiti smisao. On produhovljuje stvari. On, osim materije, vidi u njima nešto, što nije materija, upravo on to osjeća, to na njega djeluje. To je misao utkana u stvar, nevidljiva duševna povijest njezina stvaraoca ili slika onoga vremena i doba, zgusnuta u obliku materije. Jer oblik ne može biti drugo, nego slika onoga, što je nekada živjelo u mislima.

Iza svih oblika stvari, isto kao i prirodnog carstva, djeluju volje i misli. Nema kretanja, koja ne bi bila pokrenuta iz mirovanja, a tamo gdje je mirovanje prešlo u kretanju, djelovala je misao, koja je stopljena s voljom živjela kao mogućnost.

I evo, baš taj osjećaj, koji je živio kao volja za stvaranjem tu misao, koja je u trenutku stvaranja utkana u samu stvar, crpi Jeronim Korner u sebe i-već prema njihovoj sadržini-čas u bolnom, čas u radosnom grču stvaranja izvlači na svijetlo. U tom pogledu vrlo je karakterističan njegov ciklus pjesama: "G o t s k i p r o z o r i u m j e s e č i - n i", u kojem nosi isti naslov i jedna pjesma:

"Palače su tvoje
bljedolike dame,
koje rone tugu
u dubljine mora.
Kiša im je splela
pletence tamne
i u njima plaču
uspomene davne."

(Veneciji)

U pjesmi: "Gotski prozori u mjesečini" veli:

"Njihova je ljepota
u skladu poniznih, pogrbljenih linija
i oni su najljepši
u svijetlu i sjeni čempresa,
kad mjesečina lije sjaj
u umiranju."

U romanskim crkvama živi neka blaga radost, u gotskima naprotiv, vlada uvijek neki strah. Neki grobni "štimung" uz koji najbolje pristaje "sjaj mjesečine u umiranju". U romanskim crkvama osjeća se snaga osjećajne topline, iskrenosti i nekog beskrajnog povjerenja i uvjerenja u nadsjetilni svijet. U gotskim crkvama naprotiv, snaga misli, borba između logike i osjećanja, uvjerenja i sumnje. Nisu li u ove stilove uzidana dva različita svijeta? Nisu li ovi stilovi izraz naziranja onih vremena? Jednoga, punog neizmjerne vjere i pouzdanja u više svijetove duhovnih bića, koja su čovjeka okruživala svagdje, koja je vidio i osjećao na svakom mjestu. A drugoga, kada je taj osjećaj počeo slabiti, kada je čovjek počeo sumnjati i kada je razumom morao dokazivati ono, čega je

nestajalo u živoj vjeri. Mrak gotske crkve može podnijeti samo onaj, koji se ovdje sklonio od prevelike sitosti ljudske vreve ili da odmori svoje oči od svijetla. Onaj, koji žedja za svijetlom ili za prijateljem taj će teško podnijeti ovaj mrak i samoću, koja se ovdje osjeća. Kako da čovjek podnese unjetnički ukrašeni grob gotske crkve, ako nije uvjeren u realnost duhovnoga svijeta. On se ovdje osjeća napušten od svega "u svijetlu i sjeni čempresa" u jezi teških misli o mjesečini koja "lije sjaj u umiranju". Nutrina gotskoga hrama nameće mislima ove prispodobe. I čovjek se bori s njima. Misao traži izlaz iz ove tame, kroz koju jedino ona može, da vodi naprijed. I sada, čovjek osvaja mišlju duhovni svijet, osvaja mišlju ono, što je izgubio neposrednom vjerom, osjećanjem i neposrednim gledanjem. Znao je kroz misao, da postoji ono, čega više nije neposredno osjećao i gledao. Čovjek je sada našao u sebi dokaze za postojanje Boga. Znao je da ga Bog vodi kroz život, kao onaj, koji savršeno poznaje put, njemu nepoznat. I tek tada, kada čovjek snagom misli i duševnom borbom u tami svoje nutrine, dodje do uvjerenja u postojanje duhovnoga svijeta i Boga, tek tada, gotska crkva postaje njegovom crkvom. Jer, kao što se teško podnosi misao, koja ne nalazi izlaz na svijetlo, tako se i gotska crkva može podnijeti teško bez snage aktivne misli. Bez te snage ili s očajem pesimizma, osjećao bi se čovjek u njoj kao u grobnici i morao bi pobjeći. Ali onom, koji je pozitivno izgrađen snagom misli i logike, ulijeva ona neki ponos, tu on snažnije osjeća postojanje Boga i doživljuje uvjerljivije vječne istine. I kao što neizgrađenoga čovjeka bacaju gotski hramovi u neki osamljeni strah, tako izgrađenoga bacaju na koljena.

I tek sada:

"Gotski prozori su ruke djevice,
čiste i bijele, bez ikakvih ukrasa,
koje se skromno sklapaju na molitvu."

I tek sada:

"Oni su puni šutnje i molitve
kao i njihovi monasi."

Tek sada oni dobivaju jedan oblik smirenja i staloženja, a ne nemira i sumnje.

Jeronim Korner je bez sumnje osjetio i proživio ovu borbu u tami. I sigurno je stvorio vezu između duševnih raspoloženja ondašnjih ljudi i nutrine gotskih hramova. Gotskih hramovi samo su izraz tadašnjih ljudskih odnosa prema duhovnom svijetu, veličanstveni spomenik ljudskoga puta, kojim je nakon toliko vremena prošao i Jeronim Korner. On je instinktivno osjetio odraz misli u stilovima i oblicima materije. Osjetio je i razumio stvari kao manifestacije miali. I u nijansama pjesničkih prispodoba iznosi cijelu skalu ove borbe u gotskom hramu od mjesečine, koja "lije sjaj u umiranju" pa sve dok se ovaj grobni "štimung" nemira ne uzdigne do pobjede smiranja i molitve u pronadjenoj istini, sve dok mu gotski lukovi ne poprime oblik čistih i bijelih ruku djevoja "bez ikakvih ukrasa, koje se skromno sklapaju na molitvu" ili koji su "puni šutnje i molitve kao i njihovi monasi". Sve dok kad nemirom borbe u tami, ne zavlada mir pobjede u molitvi.

Eto, stvari su one našto Jeronim Korner obraća naročitu pažnju. One mu pričaju svoju povijest, one ga tješe i upućuju na duhovni svijet- na Boga. "Ljubimo stvari kao stepenice po kojima se uspinjemo k Bogu" napisao je Korner kao posvetu jednom pjesniku na koricama svoje zbirke "Obasjane staze".

I baš preko stvari uspinje se Jeronim Korner do nutarnje izgradjenosti. Stvari ga nagone na razmišljanja, preko kojih dolazi do onoga uzroka, koji se krije u svim stvarima i događajima.

I kao što se čovjek, koji kreće jednim pravcem i stigne dosta daleko, teško vraća, tako i Korner, stigavši skoro do vrhunca svojih spoznaja, svakidašnjim zadublivanjem u stvari, postaje nemoćan, da se raskrsti s okrivnim ljepotama. Kreće dalje i prelama štap. Počinje prekid u kojem nastaje novi Korner, koji se više ne zanosi čitanjem Strindberga i Zole i ne drži o njima gimnazijska predavanja nego uranja do na dno vječnih istina, da ih zatim unese u skladnost svojih stihova i tako stvori novo razdoblje svoje poezije: poeziju konverzije. Stvara se njegov "DNEVNIK JEDNOG KONVERTITE". Nestaje i prolazi staro:

"kao sjena vrtom starog oca

kao u dječjim danima lik karnevala."

(Dnevnik počinje)

I dolazi u novom spoznanju novi cilj života:

"Propovijedati Boga
onima koji Ga ne čuju
u buci.

I ići za oblacima
što u beskraj putuju
s ljiljanom u ruci."

(Pjesme srcu. II.)

Ali put kojim se otkrivaju nove ljepote vječnih istina, nije samo ugodno otkriće nečega, do sada nepoznatog, nego i prekid sa starim. Nove ljepote, koje otkriva Jeronim Korner, sadrže u sebi princip vječne istine. Daleko od svega, što smo do sada držali i osjećali ugodnim, traže one dublja životna naziranja, da bi se u njih mogli uživjeti. Traže usavršavanje, koje nije drugo nego odricanje, koje ga se efekt ogleda u stalnom otklanjanju onoga, što nam je bilo najugodnije, onoga što je sraslo s našim težnjama, željama i nagonom. Mi ostavljamo, upravo kidamo od sebe naš dosadašnji, možda najdraži dio:

"Svaka je duša jedna uska tajna,
koja vječnost i beskrajnost treba.
Svaka je duša jedna zvijezda sjajna
koja se kida od svojega noba."

(Svaka duša)

Tragedija je o tome, što mi bježeći od staroga, u težnji za novim, težimo i za onim što se često uvlači u naše misli, utkiva u naša osjećanja u obliku uspomena, tim bolnijih, što su naša nagonska osjećanja nekadašnje sreće bila veća i utisnutija u naš život. Odstranjivanjem zla od sebe u čežnji za dobrim, ostaje ipak sjećanje na zlo, tim moćnije, što nam je ono bilo ugodnije i što smo dalje od cilja na putu naše konverzije:

" Na livadi, nad kojom se igraju leptiri
i nebo se smiješi u monaškom žaru,
ne može srce da se danas smiri,
u novoj ljepoti gleda tugu staru."

.

.
 Dok monasi sanjaju o budućem raj
 mi se sjećamo starih gorčina."

(Tuga na livadi)

To je borba sa samim sobom, sa svojom ličnošću, sa svojim "ja", s vlastitom savješću. Borba naše slabosti sa starim okorjelim snagama zla, koje bjesne u našim strastima i nagonima u zabludama i iskušenjima.

I čežnje, u nastojanjima Jeronima Kornera prolaze ovim trnovitim putovima do zvijezda, do ostvarenja ideala za vjernošću i mirom. Zato i veli u pjesmi "Madoni":

"Ti si moja ostvarena sanja."

I tako se u duši svakoga čovjeka, koji je krenuo putem konverzije, putem savršenstva, odigrava najveličanstvenija drama, koja se ikada zbivala, ali nevidljiva spoljašnjem oku.

Ali put k savršenstvu jest i put k altruizmu. Duša se uzdiže u uzvišenoj metamorfozi svoje nutrine tako, da počinje više razumijevati nego osudjivati. Ljubav umjesto sebičnosti postaje gospodarem našega bića i nešto nas neodoljivo nagoni, da joj budemo podložni. Suosjećanje s tuđjom bijedom i boli, koje počinje sada bivati veće i snažnije, čini da osjećamo tuđi zov i zagonanje i da se ne smirujemo dok im ne ublažimo. Jer mi osjećamo njihovo lutanje, kao beskrajnu žudnju za mirom i traženjem oslonca u životu, a ne samo, kao djelo vrijedno osude. Kao jedno razdoblje u traženju istine, u kojem čovjek uvidja, gdje istina nije, da bi znao, gdje ona jest, kada do nje dodje.

Dolazeći, Jeronim Korner, kao konvertita na putu svoje usavršenosti u sferu ovih osjećaja, unosi ih i u svoju poeziju. Njegovi stihovi postaju ritmičke molitve za one, koji stradaju i pate na putu traženja:

"Molim Te za djevojke u kričavoj odjeći,
 što noćas piju, da zaborave svoje uze,
 i za njihove drugove, koji bezumno pojući
 zaboravljaju svoje bliske, koji rone suze.
 Da, i za sirote, što imaju odveć toplote,
 ali im je duša išibana mrazom,
 što nisu spoznali cvijet dobrote,
 moli Te da podju svijetlom stazom,"

(U noći Božjeg Djeteta)

On osjeća potrebu, da digne veo ispred njihovih očiju, ukloni zapreke i pokaže pravi put. Što više, on upravlja kažiprst k svijetlu i za one, koje ljudsko nerazumijevanje smatra najbjednijima i najnepodesnijima:

"Tko će vratiti snagu
ispijenu u noćima
i srce što je izgorjelo
u vatri beskrajne žudnje?
Tko će vratiti sjaj
Vašim umornim očima
i mir nakon bludnje?"

I ne čekajući odgovor poslije pitanja, on odmah sam odgovara u predzadnjoj kitici iste pjesme:

"Ali u crkvi starinskoj,
gdje Vas je vodila majka,
gdje gori stara svijeća,
rasvijetljuje Raspetog Krista,
još živi za Vas ljepota,
dobra ko dječja bajka,
u kojoj duša Vaša
može postati čista."

(Modernoj Magdaleni)

Govoreći o poeziji Jeronima Kornera, u kojoj je naglašen konvertitski momenat, sjećamo se riječi iz biografije Huysmansa, po kojima je on kroz prozore katedrale ušao u luku istine.

Isto se događa kod Kornera: kroz stvari, preko spoljašnjega svijeta, više nego kroz svoje filozofske nazore, svoju unutrašnjost, dolazi on do Boga. Isto to, što se događalo kod Huysmansa i kod Kornera, događa se i kod mnogih drugih umjetnika i pjesnika.

Goetheov genij težio je istin putem k Bogu, koji je i na njega značio najveći oslonac. Izgleda da je to neka vrst umjetničke konverzije k savršenome, da kroz vidljivu ljepotu dolazi do nevidljive, koja se ogleda u tajanstvenom principu umjetničke duše:

"Od vidljivoga k nevidljivome."

NOVI GLAS PREDSTAVLJA:

Mato Knežić, Alojz Jambrih

Mato Knežić:

Mato Knežić rođen je 1945 g. u Slov. Kovačici u Sjeverno Zapadnoj Hrvatskoj kraj Bjelovara. Osnovnu školu pohađa u rodnom mjestu i u selu Orlovcu. 1963 odlazi u Zagreb gdje završava gimnaziju 1967. Nakon absolviranja vojnog roka započinje studij teologije u Zagrebu.

1969 prelazi u Beč gdje nastavlja studij teologije i likovne umjetnosti (slikarstvo). Po završetku semestra prekida studij teologije i upisuje "Dolmetsch".

Mato Knežić se je počeo baviti književnim radom 1967 god. prilikom prvog boravka u Beču. Interesantno je da su mu prvi radovi na njemačkom jeziku. Na poticaj mnogih prijatelja počeo je objavljivati svoje radove. Prva mu je pjesma štampana u domovini u prvom broju Hrvatske književne revije "Marulić" pod naslovom "Ne poznajem te". U Novom glasu suradjuje aktivno od prvoga susreta sa listom i uopće s HAK-om gdje proširuje svoju suradnju u diskusijama i približavanju Gradišćanskih Hrvata hrvatskoj stvarnosti.

N O T T U R N O

Iznad glave
cvjeta oleandar.
Miris tvog tijela
ispunja noc,
dok snivam
na mekim grudima.

Mato Knežić

JEDNA RIJEČ

Čeznem
za jednom Riječju.

Riječ!
Riječ!
Jedna Riječ!

Nema nikoga
da kaže Riječ.

Mato Knežić.

RIJEČ U PIJESKU

U zelenom vrtu
klečiš sama.
Trgaš ljubičice
što bodeš u srce.

Kad te pitah,
kome daješ
prekrasni dar,
smijehom si vukla
prst po pijesku.

Otišla si...
Na sivom tlu
stoji riječ:
- Ljubav!

Mato Knežić

Mödling, 21. prosinac, 1970.

S J E N A

Čvorište želja
u jutarnjoj magli
potanja tvoju sjenu
u praskozorje
mojih snova.

Sad te nosim
u plahim sjenama
tvojih pogleda.

Ti si tu!
u naručju mojih misli.

Mato Knežić

NOVO RUHO TEME STARE

Zbacih okova steg duhu;
poljem slobode se šetam;
trgam klasje, tebe čekam;
nogom teškom gazim muku.

Ugašena stara vatra;
oganj paklen već ne žeže;
bistar potok počeo je teč
dno mu čisto - puno zlata.

Nema više ni hajduka;
gazim lišće, šumom kročim;
na kraj stigoh, pa sad trčim,
da te stignem prije mraka.

Otišla si već daleko;
mirisavi samo trag je;
latice što s kose pale,
novi život kite meko.

- novo ruho teme stare.

Mato Knežić

U SKLADU STVORNOSTI

U svježini
procvalih lijeha
motrim nevrijednost
tisuće snova.

Plahost je moja
pod krilima leptira.
I zujanje pčele
narušava sklad
mojih iluzija.

Mato Knežić.

U PODNE

Na upljuvanom asfaltu
leži starac.
Hropče i guče krv.

Hvata pogledom
prolaznika
da mu kaže,
al'usnica slinava,
obješena i trula...

U daljini krik
-podne!

Mato Knežić

U TIŠINI JEDNE NOĆI

Noć tiha, puna tame i slobode duha. Posvuda mir i zanos misli plemeniti, okružen ružama izmišljenim i čarom nesхватljivosti. Na drugoj strani sobe, samo maleni veker otkucava vrijedno i marljivo sekunde, a broji minute, koje kao iskre ispod kovačeva čekića lete i nestaju u nepovrat. Tiho... Samo duh govori... O Bože, stvorio si ovu noć, da razveseliš bijedne stvorove sitne, koji tako sami i bez igdje ikoga s tamom prozirnom govoriti mogu, da doznaju tajne kutova tajanstvena svijeta.

Upravo je jedanaest sati i nekoliko minuta, večer kasna, vani jesenko raspoloženje i divota okružuje svježinom moj duh, što mislimi baviti se mora.

Valjaju se glavom ideje razne i raznolike, misli vrve, uspomene se bude. Mislim, razmišljam, pa se sjećam svega što je bilo i čega se sjetiti mogu. Knjiga djetinjstva, tako krasno provedena, otvorena mi pred očima stoji, zlatnim slovima ispisana. Listam ju, promatram ilustracije najrazličitije i sitim se mamom djetinjom, što odraslima doista uvijek će biti najsladja.

Malo sam živio, mnogo doživio, lijepe stvari, brzo prošle minule ljepote. Nisam tad znao ni za bol, ni za sreću, koju uživah, ni za ljubav koja strahom, oduševljenjem, nadom, svim lijepim, slatkim, al' i gorkim, suzama i zadovoljstvom puni. Brigama se tada mnogim nisam pričesćivao svako jutro, kao što danas biva. Igra je krunila dan, a noć majčin poljubac, pa divni san slatke duše djeteta.

Ali milijuni vekera otkucavali su i marljivo brojali minute na milijarde što već protekoše i u vrtlogu vremenske brzine nadjoh se, evo, već u dvadeset i petom krugu životna kola. Slučajnost me bacila, (ako je postoji), u ovaj stari i veliki grad, što mjenja moj život mladi i pokazuje novu budućnost, koju ni snom usnuti nisam mogao. Vrijeme se okliznulo sve do dna 7. studena 1970 godine. I eto, toga istoga dana

sjedim za stolom, u sobi praznoj i mislim misli koje vješam po golim zidovima. Al' odjednom uskrsnu jedan lik, tako poznat i znan, iskićen svojinom. To je lik koji najradije motrim i razmišljam satima dugim, kojem se veselim i nadam. Lik koji mi bol zadaje, jer navješćuje svoje tako kratko za mene prisustvo. Zaista lik si najmiliji u svijetu mom što poklonih ga tebi. Da li već spavaš, snivaš slati san, il' što dobra radiš, crtaš? Razmišljaš o sreći, plačeš? Smiješ se meni što glavom udaram o zid? Ne znam što radiš. Nije važno! Gledam te, slika je tvoja prisutna, a duh je moj kod tebe. Divna si! Kosa ti raščešljana, duga i divne boje kestenjave, ruši se na ramena uzdignuta. Čelo čisto i milo, odaje bistrinu duha, sposobnost umjetničkog dara i vedre čudi. Obrve savršeno pravilne, ispod kojih dva oka, tako živa i nemirna. Pogled ti je lak, prirodan, umiljat i mio, pomamljiv, pun života i snage ženskog duha. Slika je mrtva, al' žmirka. Nos posebno gradjen i originalan, sklad dugoljasta, predivna, lica popunjuje. Usnice meke i osjetljive razapinju smješak koji slaćću, radošću, zanosom i preprede-nošću bruji, a zubi skladno poredani proviruju kao da sunca vidjeti žele.

Preostalo je još nekoliko minuta od staroga dana, pa će uskoro pasti zastor prošlosti, a otvoriti se na suprotnoj strani nova pozornica 8. studena 1970 ljeta. Pa da ne ometam rad režisera i pomagaća poći ću u meki krevet koji već pun predivnih misli, snova o tebi i prekrasna sklada maštane glazbe, čeka rasprostrt na umorna gosta što putuje svijetom, tražeći sreću uz napor i svu moć, ploveć morem što ljubav se zove. Laku noć, sliko predivna! Znam, biti ćeš sama, al' zora će uskoro, pa novim domom razgovarati ćemo, srećom odjeveni, ljubavlju nasićeni. Ponedjeljak će doći, i tad ću joj pričati ove sve, što proživljavasmo kročeći noću što zvjezdice na ramena nam vješa; tminom mekom put stere.

Mato Knežić

Alojz Jembrih

O TAJNI HAIKU I NJEGOVOM SVIJETU

Govoriti danas o Haiku poeziji, teško je bez nekog dubljeg poznavanja same. Budući da se u prošlom broju upravo ona i pojavila kao novo u "NOVOM GLASU", držim za korisno da valja o haiku nešto više progovoriti radi boljeg razmišljanja kod samih čitalaca.

Ako kažemo da je klijevka haiku zemlja izlazećeg sunca i rascvjetalih trešanja Japan, onda već pri samom izgovoru riječi Japan, u nama se stvara neka tajanstvenost ljepote, ali odmah velike daljine u kojoj se ljepota smjestila. Da bismo na neki način ipak uspjeli doživjeti samo mali dio ljepote što je haiku poezija u sebi nosi, pokušat ćemo se približiti najprije kroz kulturnopovijesni razvitak haiku k dotičnoj formi pisanja, da bismo odmah iza toga shvatili samu formu haiku poezije.

"Poneki od onih koji ne poznaju haiku kažu da je to "siromašna, sentimentalna i staromodna poezija". Svakako, to nije prihvatljivo, jer dokaznu činjenicu nose sami haiku, koji su više od stotinu godina stari i nisu još zaboravljeni, dok su mnoge "moderne" stvari od jučer već danas bez traga nestale, kao što će sutra nestati i mnoge koje su "moderne" danas. (1)

Kulturnopovijesni okvir haiku:

Za čovjeka Japanca karakteristična je suživljenost njegove osobnosti sa prirodom u prirodi i preko prirode. Ta suživljenost očituje se naročito u slikarstvu. Japanac se nije služio perspektivom, jer nije osjećao da bi bio izvan ili ispred onog što je slikao; on iako slikar i kao gledalac živi u n u t a r svojeg doživljaja, unutar slike kojom ga je opisao.

Ako željimo relaciju zapadnjaka i istočnjaka (a što je svakako od potrebe pogledati) u odnosu na vječnost i bezkonačnost, onda je zapadnjak taj koji u težnji da zavlada prirodom, pri čemu se boji beskonačnosti i vječnosti - one njegov program u kranjoj liniji osudjuju na neuspjeh. Istočnjak pak

(1) Vladimir Devidé, Japanska haiku poezija, Zgb., 1970, str. 3

sjedim za stolom, u sobi praznoj i mislim misli koje vješam po golim zidovima. Al' odjednom uskrsnu jedan lik, tako poznat i znan, iskićen svojinom. To je lik koji najradije motrim i razmišljam satima dugim, kojem se veselim i nadam. Lik koji mi bol zadaje, jer navješćuje svoje tako kratko za mene prisustvo. Zaista lik si najmiliji u svijetu mom što poklonih ga tebi. Da li već spavaš, snivaš slati san, il' što dobra radiš, crtaš? Razmišljaš o sreći, plačeš? Smiješ se meni što glavom udaram o zid? Ne znam što radiš. Nije važno! Gledam te, slika je tvoja prisutna, a duh je moj kod tebe. Divna si! Kosa ti raščešljana, duga i divne boje kestenjave, ruši se na ramena uzdignuta. Celo čisto i milo, odaje bistrinu duha, sposobnost umjetničkog dara i vedre čudi. Obrve savršeno pravilne, ispod kojih dva oka, tako živa i nemirna. Pogled ti je lak, prirodan, umiljat i mio, pomamljiv, pun života i snage ženskog duha. Slika je mrtva, al' žmirka. Nos posebno gradjen i originalan, sklad dugoljasta, predivna, lica popunjuje. Usnice neke i osjetljive razapinju smješak koji slaćću, radošću, zanosom i prepredenošću bruji, a zubi skladno poredani proviruju kao da sunca vidjeti žele.

Preostalo je još nekoliko minuta od staroga dana, pa će uskoro pasti zastor prošlosti, a otvoriti se na suprotnoj strani nova pozornica 8. studena 1970 ljeta. Pa da ne ometam rad režisera i pomagaća poći ću u meki krevet koji već pun predivnih misli, snova o tebi i prekrasna sklada maštane glazbe, čeka rasprostrt na umorna gosta što putuje svijetom, tražeći sreću uz napor i svu moć, plovec morem što ljubav se zove. Laku noć, sliko predivna! Znam, biti ćeš sama, al' zora će uskoro, pa novim domom razgovarati ćemo, srećom odjeveni, ljubavlju nasićeni. Ponedjeljak će doći, i tad ću joj pričati ove sve, što proživljavasmo kročeći noću što zvjezdice na ramena nam vješa; tminom mekom put stere.

Mato Knežić

Alojz Jembrih

O TAJNI HAIKU I NJEGOVOM SVIJETU

Govoriti danas o Haiku poeziji, teško je bez nekog dubljeg poznavanja same. Budući da se u prošlom broju upravo ona i pojavila kao novo u "NOVOM GLASU", držim za korisno da valja o haiku nešto više progovoriti radi boljeg razmijevanja kod samih čitalaca.

Ako kažemo da je klijevka haiku zemlja izlazećeg sunca i rascvjetalih trešanja Japan, onda već pri samom izgovoru riječi Japan, u nama se stvara neka tajanstvenost ljepote, ali odmah velike daljine u kojoj se ljepota smjestila. Da bismo na neki način ipak uspjeli doživjeti samo mali dio ljepote što je haiku poezija u sebi nosi, pokušat ćemo se približiti najprije kroz kulturnopovijesni razvitak haiku k dotičnoj formi pisanja, da bismo odmah iza toga shvatili samu formu haiku poezije.

"Poneki od onih koji ne poznaju haiku kažu da je to "siromašna, sentimentalna i staromodna poezija". Svakako, to nije prihvatljivo, jer dokaznu činjenicu nose sami haiku, koji su više od stotinu godina stari i nisu još zaboravljeni, dok su mnoge "moderne" stvari od jučer već danas bez traga nestale, kao što će sutra nestati i mnoge koje su "moderne" danas. (1)

Kulturnopovijesni okvir haiku:

Za čovjeka Japanca karakteristična je suživljenost njegove osobnosti sa prirodom u prirodi i preko prirode. Ta suživljenost očituje se naročito u slikarstvu. Japanac se nije služio perspektivom, jer nije osjećao da bi bio izvan ili ispred onog što je slikao; on iako slikar i kao gledalac živi u n u t a r svojeg doživljaja, unutar slike kojom ga je opisao.

Ako željimo relaciju zapadnjaka i istočnjaka (a što je svakako od potrebe pogledati) u odnosu na vječnost i bezkonačnost, onda je zapadnjak taj koji u težnji da zavlada prirodom, pri čemu se boji beskonačnosti i vječnosti - one njegov program u kranjoj liniji osudjuju na neuspjeh. Istočnjak pak

(1) Vladimir Devidé, Japanska haiku poezija, Zgb., 1970, str. 3

nema razloga da ih se plaši; vječnost i beskonačnost njegovi su otac i mati. Ili još značajnije- čovjek Zapada suprot - stavlja se okolini koja ga okružuje, nastoji je pobijediti, pokoriti, potčiniti svojoj volji. Čovjek Istoka želi živjeti u njoj, snjome, doživljavati je u sebi. I zato konfrontacija zapadnjaka prema prirodi vodi do toga, da je njegovo doživljavanje, osjećanje, mišljenje apstraktno. Adaptacija istočnjaka prema prirodi vodi do toga da je njegovo doživljavanje, osjećanje, mišljenje konkretno. Japanac Yukava Hideki, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku veli: "Japanski je mentalitet u većini slučajeva neprikladan za apstraktno mišljenje i zanimaju ga samo opiljive stvari..."

Ako bismo pak htjeli osjetiti kako doživljava i stvara istočnjak, bolje je da od takovih analiza odustanemo i prihvatimo činjenicu zajedničkog rasta njegovih religioznih i filozofskih sustava i umjetničkih stremljenja, običaja, jezika, ponašanja i života uopće, u svim njegovim manifestacijama. Filozofsko- religiozni sustavi koji održavaju takav stav Istoka prema životu jesu: Toaizam, mahayna budizam i nadasve ZEN. Od japanskih umjetnosti to su naročito: Ikebana- aranžiranje cvijeća, cha-noy-čajna ceremonija, japanski vrtovi, sumi-e slikarstvo i HAIKU poezija.

Radi ograničenog prostora pozabavit ćemo se samo sa ZENOM kao glavnim od filozofsko-religioznih sustava. D.T. Suzuki(2) kaže o zenu: "Zen je značajna činjenica - da su sve ostale budističke škole ograničile svoj utjecaj gotovo isključivo na duhovni život našeg naroda. Zen je pošao dalje od toga. Zen je prožeo svaku fazu kulturnog života u Japanu". Legendarni osnivač zena je njegov prvi patrijarha BODHIDHARMA, koji je u 4.vijeku prešao iz Indije u Kinu. Bodhidharma je 28 patrijarh počevši od Budhe, i upravo zen je taj koji je sačuvao bit izvornog Budhina učenja u direktnoj predaji od samog Budhe. Zen je polako u Kini odumirao, a razvijao se dalje u Japanu, koji je kao i ranije Kina, dao plejadu velikih zen-mastora. U Japanu zen i danas cvate iako možda općenito više nije na onom nivou snage izvornosti, vitalnosti i originalnosti kao što je to bio u Kini od 7.dol3.stoljeća.

Sigurno je da je zen jedan pogled na svijet kojim je sustav doživljavanja života, jedan put života, koji je

(2) Današnji interes za zen na Zapadu rezultat je prvenstveno-a

ne bi bilo pretjerano reći ni: gotovo isključivo-djelovanje jednog čovjeka: profesora Daisetsu Teitaro Suzukija. Izvanredno vitalan do konca svoga dugog života od devet i po decenija, D.T. Suzuki napisao je stotinjak knjiga na japanskom jeziku, tridesetak na engleskom, i pored toga velik broj članaka, eseja, rasprava i kraćih prikaza. Znatan dio sproveo je u Americi. Vladao je nizom evropskih i azijskih jezika, i djela koja je izravno napisao na engleskom vrijedna su i s literarne strane, a ne samo kao izvrsne prezentacije zena. Daleko najbolji ne-japanski poznavalac haiku poezije, profesor R.H.Blyth, koji je i sam proveo četrnaest godina u zen budističkim samostanima u Koreji, posvetio je seriju svojih knjiga o povijesti zena "D.T.Suzukiju, najvećem Japancu ovog stoljeća."

jedinstven u kulturnoj povijesti čovječanstva i koji je, u smjeru, kojim je pošao, dopro do krajnih mogućnosti ljudske spoznaje i doživljaja. Zen je "anti-intelektualan" utoliko, što odbacuje analizu i dedukciju kao sredstvo i metodu spoznaje; ova po njemu treba i može biti jedino direktna, bez posredstva intelekta koji bi je nužno definirao. Umjetnost i ljubav prema prirodi, -slika, kaligrafija i pjesma u japanskoj umjetnosti često čine nerazdvojivu cjelinu; pokušavamo li ih analizirati više nego li će saznati anatom koji istražuje svakog za se pojedine organe raskomadnog tijela.

Sloboda koja se osjeća u umjetnosti, ne samo da vodi slobodi u životu, već teče iz života u umjetnost. Ovo je jasno u Japanu, u utjecaju zena na kulturu kroz umjetnost i na umjetnost kroz življenje u zenu. U zen životu i umjetnosti postoji smisao za dubinu, za uzdržanu snagu i bitna sloboda. U kulturi prožetoj zenom nemoguće je povući crtu između umjetnosti i života, između umjetničkih oblika i umjetničkih asocijacija, između života umjetnog i umjetnosti unijete u život i prirodu.

Ljubav prema prirodi u Japanu uključuje uzgajanje šuma i njegovanje malih vrtova. Vrtovi Japanca približuju daleko, prostrano, neistraženo; brda, vodopade, šume... Isto tako u njihovoj poeziji iako je kratka, osjećaj je dubok i počinje osjećajem za godišnje doba i za druge godine u isto doba. Čak kad se čini da je trenutak sve, on se

uzdiže nad danu sliku. To je naročito istina za haiku. Opseg u kojem Japanci uživaju u poeziji i pišu je, samo je jedan od znakova kako je život za njih i umjetnost.

Japanac voli prirodu kakova jest. Kao objekt koji će opjevati ili naslikati, trava ili rusomača nije toga manje dostojna od božura ili krizanteme; glas slavuja nije bitno superioran glasu žabe, i Japanac ne kaže, "žaba krekeće", već "žaba pjeva"... Uživanje ljepota prirode za nas je izuzetan događaj -u Japanu ono prati stalno život čovjeka. Kad cvate trešnja odlazi se na motrenje rascvjetalih stabala... Kad pjesnik japanski kaže samo "cvjetovi", znači da misli na cvjetove trešnje. Pjesnik i slikar nosit će pri šetnjama sa sobom pero ili kist i papir i nabaciti skicu svojeg doživljaja, od koje će kasnije komponirati pjesmu ili sliku, ili sliku sa pjesmom.

Doživljavanje umjetnosti u Japanu, ljepote kroz umjetnost i umjetnosti kroz ljepotu, ovo ne-odjeljivanje umjetnosti od života, poistovjećenje ljepote sa životom samim, čini je nečim što svaki vidi, čuje i osjeća. "Važno je to, da nam duh bude visoko u svijetu istinskog razumijevanja i da, vrativši se svijetu svakidašnjice, u njoj tražimo istinu ljepote. Bez obzira što činili u neki određeni čas, ne smijemo zaboraviti da se to odnosi na nas vječni bitak koji je poezija".

Umjetnički doživljaj-aktivni, pasivni, kreativni i perceptivni, nije u Japanu privilegij klase, kaste, ni izabраниh pojedinaca: on je dio duha nacije koji živi u svakom čovjeku, ženi i djetetu. Jedan od rijetkih Evropljana koji je imao oči da vidi, uši da čuje, i srce da osjeti Japan, engleski pisac na prijelazu u ovo stoljeće, Lafcadio Hearn, napisao je u jednom svom eseju: "Radosti oka su za svakog. Uživanje ne donese samo godišnja doba i svečanosti; gotovo svaka čudesna ulicica, svaki istinsko japanski dom, može najnižem namješteniku koji dan za danom radi bez nadnice pružiti pravo zadovoljstvo. Lijepo je slobodno kao zrak. Pored toga, jedva da itko može biti tako siromašan da ne bi posjedovao bar nešto ljupko..."

U ovako kratkom, istina neiscrpnom prikazu, pokušali smo dati i približiti kulturnopovijesni okvir haiku poezije da bismo sada mogli govoriti o samom haiku i njegovoj strukturalnom vidu.

H A I K U

Jednostavnost haiku poezije zavarava i što se tiče dubine njezina sasržaja i što se tiče njezina porijekla... Haiku traže od nas da ih najčišće i najdublje cijenimo, jer oni predstavljaju čitav jedan svijet, istočni svijet religioznog i poetskog doživljavanja. Haiku je posljednji cvijet čitave istočne kulture; on je također i jedan put života. (R.H.Byth, Haiku 1: Easter Culture)

Haiku je prikaz jednog doživljaja sažet u sedamnaest slogova. U tri stiha sa po 5,7 i 5 slogova on sažima doživljaj jedne istine, jedne ljepote, koja se sama i ne da iskazati tim riječima—čak ni sa mnogo više njih — no koje se doživljaj može potaknuti, inicirati sa samo nekoliko ali najstorskih odabranih riječi. Sedamnaest slogova haiku pjesme ne ide za tim da opiše ne opisivo, već da potakne čitaoca da bi doživio ono što je osjetio pjesnik.

Pjesnik ne pruža čitaocu gotovu sliku pjesme, već kist, boje i platno sa samo naznačenom skicom.

Svjetlucave školjke.

Ribe!

Sunce na dnu mora.

A. Jembrih

Slušam

žutu simfoniju

lišća ...

A. Jembrih

Poput čista zrcala haiku će onome koji unju zagleda, pokazati i sliku vlastitog lica. Haiku je poezija toliko duboko prožeta zenom, da ne samo što velik broj haiku uopće nije razumljiv bez nekog objašnjenja o zenu, već i obrnuto, često će haiku biti najbolja ilustracija neke zen izreke. Ako želimo doživjeti haiku bar približno kao stanovnici njegove postojbine, moramo i sami prema životu i doživljavanju života zauzeti onaj stav koji zauzima zen. Inače ćemo neizbježno

vidjeti samo fasadu zgrade, a ne njenu unutrašnjost, samo ljusku ploda, a ne njegovu jezgru; samo teoriju o tome što je haiku, a ne haiku sam.

HAIKU kao književna forma :

Haiku nema sroka a tematski je slobodan, osim što redovno, iako ne uvijek sadrži riječ koja određuje na koje se godišnje doba odnosi. Ta riječ ne mora biti direktno imenica ili pridjev nekog doba npr. proljeće - proljetni, već bilo koja riječ koja na neki način determinira ili sugerira određeno godišnje doba. Npr.: za cvijet trešnje smatra se da stavlja haiku u proljeće, ljiljan u ljeto, krizantema u jesen, repa u zimu.

Haiku je umjetnost oduzimanja: izostavlja se i odbacuje sve ono ne bitno, slučajno, sekundarno, što bi odvrćalo i zamutilo viziju. Da bi se saopćila što veća poruka treba govoriti što manje. Time što nije rekao sve do kraja, dobar je haiku uvijek "nedovršen" i zato živi, -- svako djelo koje je dokraja završeno, time je ujedno u neku ruku i umrlo. Haiku ne valja čitati mnogo odjednom. Naprotiv, isti haiku treba čitati više puta. U istom ćemo haiku naći nove i nove doživljaje -- i kod pisanja haiku mnogi su prepravljani i dotjerivani, neki godinama.

Prodor zena na Zapad sigurno će olakšati i preradjivanje Haiku. Nu, Imma Bodmershof, dobitnica nagrade grada Beča za poeziju (piše haiku) veli: "Pravi haiku ne može se stvarati u Evropi iz dva razloga:-- ovdje pjesnik(Evrope) ne živi u takvoj povezanosti sa prirodom, kao stari japanski haiku -- majstor.

- ta je umjetnost izrasla iz temelja Zen -kulture."

Ako govorimo o prijevodu haiku, onda moramo reći, da je svaki prijevod izdaja. Japanski je jezik u mnogočemu znatno bogatiji od evropskih, posebno npr, u riječima koje opisuju osjećaje, dojmove, atmosferu. Za čitav niz takovih riječi ne postoje odgovarajuće riječi u evropskim jezicima, jednostavno zato što u evropskim kulturama nisu do te mjere razvijani doživljaji i pojmovi koje te riječi označuju. Velika razlika između japanskog i evropskih jezika očituje se ne

samo u riječniku, već i u gramatici i sintaksi, u konstrukciji, izgradnji rečenice, u načinu medjusobnog vezivanja... U japanskom jeziku nema roda ni broja.

Razumije se takodjer, da poneku japansku pjesmu uopće neće moći shvatiti netko kome nisu bar donekle poznati običaji, vjere, povijesti, literatura, filozofija i mentalitet Japana.
I z v o r n i haiku u nas:

Ako bismo u našoj poeziji tražili haiku smetrom 5,7,5 sigurno ne bi našli mnogo. U matičnoj Domovini svijesno piše haiku Dubravko Ivančan živi u Zagrebu i ima već nekoliko objavljeni zbirki: Leptirova krila, (1964), Svjetlucanja(1966), i Uvijek iznova raste pjenušavo stablo bijelog vodoskoka(1968) te u Kolu (1966) Zemljište sa šlunkom; ukupno blizu hiljadu haiku. Mnogi su od njih u najboljoj tradiciji haiku: npr.

CVIJEĆE

Proljeće je ... na livadi
kleči
sitno vijeće.

Literatura: Vladimir Devide, Japanska haiku poezija,
Zagreb, 1970g.

Alojz Jembrih

UMOR

Polažem umor
na mekoću
jastuka.

KRUŠKA

Stara kruška
iščekuje
dječje oči
...
Disanje šuma.
Mahovina.
Jesen na lišću ...

Sijećanje

Ostavljena ruka.
Sijećanje
na ramenu.

NJEŽNOST

Tratičice su oprezno
zasule ledinicu.
Kakva nježnost!
Izguravši brijeg
na vrh
duboko izdahnu.

... .

Žute vrbe
zagledane
u zemlju.

. . .

Tvoj smiješak.
Sunce
na krilima ptica!

. . .

Zrikavće, zriči
dalje!

Moj je korak
posve tih.

. . .

Na tvojim zidovima
još uvijek slike.-
Ljubav djetinstva.

. . .

Odnešena
u noć tuđine
nestaješ u nepovrat.

BILJEŠKA

Alojz Jembrih rođen 11. lipnja 1947 u mjestu Gregurovec kod Mihovljana, općina Zlatar, Hrv. Zagorje. Osmogodišnju školu završio je u Mihovljanu, a klasičnu gimnaziju u Zagrebu, gdje je i bio tri godine student kat. teologije. Sada se nalazi u Beču na studiju Slavistike.

Još kao gimnazijalac počeo je pisati i objavljivati u "Ministrantu". Osim pisanja štokavštinom Jembrih piše i kajkavski, (nikao je u kolijevci izvorne kajkavske riječi). Pjesme su mu do sad publicirane u "Spectrumu", u hrvatskoj književnoj reviji "Marulić", "Subotičkoj Danici", časopisu "Mariji", i "Novom Glasu".

Nastupao na mnogim večerima poezije, u emisiji i programa Radio - Zagreba "Subotom uveće". U pripremi za tisak ima nekoliko zbirki, "Nevidljiva htijenja", Zbirku haiku poezije, kajkavske stihove "Čez rojeni kraj".

NISMO MOGLI...
prijatelju Mati

U vremenu
naših putovanja,
umorni od traženja
i britkih želja,
nismo mogli
u dolinu naboranih
misli.
Ostali smo
naslonjeni na
zalaz
sunca, slušajući
zov predvečerja
što se zapliče
u razmršene kose
dalekih čežnja.
1971.

Alojz Jembrih

. . . .
Poljubac utisnut
u jutro
odnijela si
sa perona.
S rukom u ruci
vlak je nestao
u mahanju...

1971

Alojz Jembrih

-o-

PUTUJEM S ČEŽNJOM

Putujem iz čežnje u čežnju
s ramenima kroz maglu
jutarnjih prostranstva:
susrećem prijatelje,
pozdrave i ristanke
nosim u grlu ptica.
Prolazim s čežnjom u srcu
u tišini ispod kestinja,
mjesec lije okupanu mladost.
1970.

Alojz Jembrih

DOČI ĆU TRAVAMA

Ostavio sam
nježnost trava
na stolnjaku satkanom
krilima leptira.
S lutanjima dugim
u iščekivanju
vraćam se djetinstvu.
Sad već umoran u duši
doči ću travama
i sakriti čežnju mladosti
u zagrljaj lipe
što godinama priča
o dječaku mjesečeva lica.
1970.

Alojz Jembrih

BILI SMO PRIJATELJI

Bili smo prijatelji,
 čak i više.
 A sada?
 Sad smo znanci.
 Izbrisano je moje ime
 u tvom pogledu
 bez riječi.
 Dok nijemo
 promičeš ulicom,
 mašem ti rukom,
 riječ zastaje u grlu.
 Nestaješ iza ugla mrtvila,
 bježiš od mirisa
 lipa....
 Bili smo prijatelji,
 čak i više.
 Ostali smo
 samo znanci.

Würzburg, 24.7.70.

Alojz Jambrih

TAM NA STEZE...

Tam na steze,
 na steze po štere sem
 v svjet prešel...
 tam gde sem ostavil
 zavičajni cvjet,
 tam bom so radost
 nazaj donesel!
 Tam gde starica stoji
 i dane od rastanka broji,
 tam gde otec sljiku daljine gleda,
 tam na steze po štere sem
 v svjet prešel,
 tam, tam moje detinstve spi;
 tam bom so radost
 nazaj donesel!

1968

Alojz Jambrih

GORIJET ČEŠ ČEŽNJOM

Nači će se netko
i izbrisati moje
ime u
tvojem postajanju.
Gorijet ćeš čežnjom
na izvoru
sanja,
hraniti dušu i
pojiti srce mirisom
riječi.
Ljuta na neke stvari,
ostat ćeš plamena
u sebi.
Zaborav - meta srcu
bit će ljubav
nikad probudjena,

1970.

Alojz Jambrih

RIJEČI ŠUTNJE KAZUJU

NEVIDLJIVA HTIJENJA

Umene se uvlači nemir,
tvoja odsutnost postojanja
postaje
britka u mom srcu.
U mene se uvlači tvoja misao,
riječi šutnje
kazuju nevidljiva htijenja.
U mene se uvlačiš ti
sama,
odjednom si počela postojati.
U mene se drugi uvlače,
žele ugušiti mene i
tvoje postojanje.

1969.

Alojz Jambrih

==**==**==**==**==**==**==**==**==**==

T I

U mojim si očima
lijepa,
sve ljepša

u koraku mojih dana,

u snu si mojem

toplina naručja.

Beč, siječnja, 71.

Alojz Jambrih.

==**==**==**==**==**==**==**==**==**==

BUDI HRABRA

Između nas udaljenih

riječi utjehe.

Njih ti šaljem, prijateljice.

Budi hrabra, sunce Domovine

s tobom je, uvijek te grije.

1970.

Alojz Jambrih